

Dünya Dili Türkçe

Nezir Temur*

1. Giriş

Dil ve kültür politikaları; on dokuzuncu yüzyılda romantik milliyetçilik akımıyla ön plana çıkmış ve toplumların kendini merkeze alarak ötekini tanımlamaya yönelik bir anlayış etrafında şekillenerek yürütülmüştür. Kimlik dolayısıyla ulus tanımlamalarında, dil önemli bir araç olarak görülmüş; ulusal kimlik inşası, ardından da ulus devlet inşasını amaçlayan ilkeler üzerine temellendirilmiştir. Daha sonraki dönemlerde ise küresel ölçekte meydana gelen toplumsal hadiseler ve bu hadiselerin şekillendirdiği toplumsal zihniyetler, dil ve kültür politikalarının amaçlarını, araçlarını, içeriğini değiştiren ve çağın hâkim ruhunu bu politikalara yansıtan önemli bir etken hâline gelmiştir. Bugün kültürlerarası etkileşimi sağlayan, kültürel diplomasiyi etkin bir şekilde şekillendirip yönlendiren dijital iletişim çağının sınır tanımaz gücü ve araçları; toplumların dil ve kültür politikalarını yeniden ele alıp değerlendirmelerini zorunlu kılmaktadır.

Dil, doğası gereği bir iklim içerisinde var olan ve vücut bulduğu bu iklim içerisinde gelişerek varlığını devam ettiren en temel sosyolojik olgudur. Dili var ederek

geliştirip güçlü kılan bu iklim ise kültürdür. Din, savaş, göç, ticaret, teknoloji gibi çeşitli etkenlerle başka dillerin hükmedici etkisine maruz kalsa da içinde var olduğu kültürün köklü ve dinamik yapısı; bir dili kendi özülle tekrar buluşturan, tekâmülünü devam ettiren en temel güçtür. Bu çerçevede Türk dili; kendi doğal iklimi ve mecrasında, tarihî derinlik ve coğrafi genişlik açısından kadim bir medeniyet dili olarak varlığını her dönemde muhafaza etmiştir. Farklı tarihî dönem ve coğrafyalarda çeşitli kültürlerle karşılaşmalarla daha da zenginleşen Türk dili, etki ve kullanım sahası olarak sadece Anadolu'nun sınırları içerisinde sığdıramayacak kadar geniş bir coğrafyanın dili olarak kabul edilmelidir. Bu kabul ise içinde bulunduğumuz zaman diliminde daha derin ve geniş çaplı stratejilerle donatılmış dil ve kültür politikalarını gerekli kılmaktadır. Geçmişte ve günümüzde dil politikalarının önemli bir ayağını ise dil eğitimi ve öğretimi oluşturmuştur.

Yaşadığımız çağın ruhunu çevreleyip temsil eden teknolojik gelişmeler olmak üzere çeşitli sebeplerle söz varlığı bakımından yabancı kelimelerin hücumuna

*Prof. Dr., Gazi Üniversitesi TÖMER Müdürü

Dil Politikaları Çerçevesinde Türkçenin Yabancı/İkinci Dil Olarak Öğretiminin Dünü, Bugünü ve Yarını

maruz kalsa da devlet, basın, eğitim, hukuk ve edebiyat dili olarak Türkçe, etkin varlığını toplumun bütün kademelerinde hissettirmektedir. Kolektif bilinç, benlik ve belleğin kaçınılmaz tahakkümünün bir göstergesi olan bu his ve bilinç, zaman zaman devletin en üst kademelerinde farklı biçimlerde tezahür ederek kendini göstermektedir. Bu çerçevede ülkemizde Cumhurbaşkanımızın tensipleriyle 2021, "Yunus Emre ve Dünya Dili Türkçe Yılı" olarak ilan edilmiştir. Çeşitli kurum ve kuruluşlar tarafından bu kapsamda etkinlik ve programlar düzenlenmektedir. Ancak bazı alanlarda daha kalıcı, sürdürülebilir ve standart sağlayıcı strateji belge ve eylem planlarının hazırlanması için bu özel yılın alan uzmanlarına kaçırılmaz bir fırsat sunulduğu söylenebilir. "Türkçenin Yabancı Dil Olarak Öğretimi" bu özel alanlardan biri olarak düşünülmelidir. Bu çalışmada Türkiye ve dünyada Türkçenin yabancı/ikinci dil olarak öğretiminin dünü, bugünü ve yarını ele alınarak alandaki birikimler ve hâlihazırdaki durum, ayrıntılı bir şekilde betimlenip tespitler ışığında geleceğe ilişkin nasıl bir eylem planı ve strateji belgesi hazırlanması gerektiği hususunda bazı öneriler sunulacaktır. Ayrıca yazıda Türkçenin Yabancı/İkin-

ci Dil Olarak Öğretimi'nin tarihçesi yakın dönemle (1990-2021) sınırlandırılıp, Dün (Hazırlık), Bugün (Gelişme) ve Yarın (Olgunlaşma/Hedefler) olmak üzere üç döneme ayrılarak ele alınmıştır.

2. Dün (Hazırlık)

Uluslararası alanda gerçekleşen sosyopolitik temelli gelişmelerin tezahürleri sadece bu hareketliliklerin yaşanıldığı toplum ve ülkelerde değil, kendisini çevreleyen veya ilgili bölgeyle tarihî, kültürel bağ başta olmak üzere herhangi bir sebeple teması bulunan toplumları da doğrudan veya dolaylı olarak etkisi altına almaktadır. Bununla ilişkili olarak 1990'lı yılların başında Sovyetler Birliği'nin dağılmasıyla birlikte ortaya çıkan siyasi ve sosyal sonuçlar Türkiye'nin bölgeyle olan tarihî ve kültürel bağları sebebiyle Türkiye'yi de doğrudan ilgilendirmiştir. Soydaş toplulukların bağımsızlıklarını kazanmasıyla birlikte bu bölgede beliren durum karşısında Türkiye'de, Türkistan coğrafyasına yönelik birtakım politikalar geliştirilmiştir. Bölgeye yönelik geliştirilen ve yürürlüğe konulan bu politikaların başında eğitim gelmiştir. Devlet Bakanlığı, Millî Eğitim Bakanlığı, Dışişleri Bakanlığı, İçişleri Bakanlığı ve Yükseköğretim Kurulunun

birlikte organizasyonu ile 2922 sayılı Kanun çerçevesinde Türk Cumhuriyetleri ile Türk ve Akriba Topluluklarından Öğrenci Getirme Projesi olan “Büyük Öğrenci Projesi” kısa adıyla BÖP, 1992 yılında fiili olarak başlatılmıştır. Türk ve Akriba Topluluklar adıyla nitelendirilen söz öbeğindeki “Türk” soydaş toplulukları; “akriba” ise Müslüman toplulukları nitelemek için kullanılmaktadır. Projenin başladığı 1992–1993 öğretim yılında bu ülke ve topluluklardan 3000’i ortaöğretim ve 7000’i yükseköğretim öğrencisi olmak üzere toplam 10.000 öğrenci, devlet burslusu olarak ülkemize getirilmiştir (Dok, 2009). Dok’un aktardığı bilgiye göre Büyük Öğrenci Projesi’ne genel olarak bakıldığında, Türkiye, 1992–2008 yılları arasında 41.407 burs tahsis etmiştir. (Bırol Dok). Aynı dönemlerde yürütülen benzer öğrenci projeleri de şu şekildedir:

– Millî Eğitim Bakanlığı Dış İlişkiler Genel Müdürlüğü koordinasyonunda yürütülen ve kültür anlaşmalarıyla kültürel değişim programları burslusu öğrenciler.

– Diyanet İşleri Başkanlığı koordinasyonunda yürütülen Uluslararası İlahiyat Projesi’yle Türk Cumhuriyetleri, Türk ve Müslüman topluluklarının bulunduğu ülkelerden ilahiyat fakültelerine getirilen burslu öğrenciler.

– İslam Kalkınma Bankası burslusu öğrenciler.

– TÜBİTAK, TİKA ve diğer bazı kurum ve kuruluşların mahdut sayıdaki bursuyla okuyan öğrenciler. (Dok, 2009)

Bu projelerin hedef kitesini Türkiye’de ortaöğretim, yükseköğretim ve lisansüstü öğrenimi görmek isteyen burslu öğrenciler oluşturmuştur. Diğer taraftan aynı yıllarda resmî farklı kurum ve kuruluşlarca yurt dışında da benzer amaçlarla eğitim politikalarına yönelik çalışmalar yürürlüğe konulmuştur. Bu çalışmalar arasında mümeyyiz vasfıyla “Türkoloji Projesi” önemli bir yere sahiptir. Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı (TİKA) tarafından başlatılan ve uzun süre yine aynı kurum tarafından yürütülen proje kapsamında 2001–2002 eği-

tim öğretim yılında, 13 ülkede 15 Türk dili ve edebiyatı bölümünde 13 öğretim elemanını görevlendirilmiştir. Türkoloji Projesi, 2010–2011 eğitim döneminde, yerel personel ile birlikte toplam 77 öğretim elemanından oluşan akademik kadrosuyla, 15 ülke ve 2 Özerk cumhuriyette, 19 Bölüm, 6 Türkçe Öğretim Merkezi ve 18 Türkçe Kursu ile etkin bir şekilde devam etmiştir. Proje kapsamında her yıl ortalama 4.000 öğrenci Türkçe eğitimi almıştır. 2003 yılı itibarıyla da her yıl proje kapsamındaki üniversitelerden en başarılı 100 öğrenci yaz staj programı kapsamında ülkemize davet edilmiştir. Bu minvalde yürütülen eğitim politikalarının en önemli boyutunu teşkil eden dil öğretimi konusuna o dönemlerde Türkiye'nin hazırlıksız yakalandığı söylenebilir. Çünkü bu faaliyetlerin başlangıç aşamasında Türkçenin yabancı/ikinci dil olarak öğretimine yönelik ne mütekâmil bir akademik altyapı ne de zihinsel bir ön hazırlık vardır. Bu durum da uzun vadede hedeflerin gerçekleşmesinin önünde önemli bir eksiklik olarak değerlendirilebilir. Ancak bu gelişmeler Türkçenin Yabancı/ikinci Dil Olarak Öğretimi'nin günümüzde gerek uygulama gerekse akademik anlamdaki çalışmaların temeli ve hazırlık evresini oluşturmuştur. Aynı durum alandaki kurumsallaşma için de geçerlidir.

Başlangıçta hedef kitlesi daha çok Türk kültür tarihinin içinde şekillendiği ve bakıyeleri niteliğindeki Türkistan, Balkanlar, Kafkasya gibi bölgelerdeki genç nüfus olan bu projelerin, uzak gelecek için bir bellek tazeleme işlevi görmesi sebebiyle önemli bir stratejik hamle olduğu unutulmamalıdır. Aslında söz konusu stratejik hamlenin başlangıç noktası olan dil öğretimi bu dikkatle dil ve kültür politikaları çerçevesinde yapılandırılması hayati öneme sahip bir adım olması gerekirken ihmal edilen veya gözden kaçırılan bir husus olmuştur.

Büyük Öğrenci Projesi'nin uygulandığı ilk dönemlerde Türkistan coğrafyasından gelen burslu öğrencilerin Türkçe hazırlık kursları, 1984 yılında kurulan Ankara Üniversitesi TÖMER tarafından, başta Ankara olmak üzere çeşitli şehirlerde verilmeye başlanmıştır. Ankara Üniversitesinden sonra sırasıyla Ege Üniversitesi Türk Dünyası Araştırmaları Enstitüsü ve Gazi Üniversitesi Türkçe Öğrenim, Araştırma ve Uygulama Merkezi (TÖMER) kurularak bu alanda etkin olarak faaliyetler yürütmüştür. Bu kurum ve kuruluşların yürüttüğü uygulamaya yönelik Türkçe hazırlık kursları ve kurslarda görevli öğretim elemanları dil öğretimine yönelik akademik ve pedagojik bir ön hazırlık olmaksızın büyük oranda sezgisel yöntemlerle alana katkı sunmaya çaba sarf etmişlerdir. Bugün alana ilişkin gerek akademik gerekse uygulamadaki çalışmaların temelini bu samimi gayretler teşkil etmektedir. Büyük oranda Batı dillerinin öğretimiyle ilgili yöntemsel çalışmalar model alınarak dil öğretim faaliyetleri yürütülmüştür. Alana yönelik akademik çalışmalar ise etki yaratabilecek, bu faaliyetleri yönlendirebilecek derinlikte değildir. Türkçenin yabancı dil olarak öğretiminde uzman kişilerin yetiştirilmesine yönelik ilk çalışmalar ise Türkçe eğitiminin bir ana bilim dalı olarak ilk kez ele alındığı Gazi Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Eğitimi Bölümü bünyesinde Prof. Dr. Abdurrahman Güzel tarafından açılan Türkçe Programı'nda, 1992 yılında Prof. Dr. Murat Özbay'ın okuttuğu "Yabancılarla Türkçe Öğretimi" derslerinde gerçekleştirilmiştir. Bu ders, 2006 yılında eğitim fakültelerinde öğretim yapılan programların yeniden düzenlenmesiyle Türkçe öğretmenliği bölümlerinde okutulan zorunlu derslerden biri olmuştur (Özbay, Bahar 2016:6).

Türk dili tarihinin önemli bir dönüm noktası olarak kabul edilmesi gereken bu dönemdeki hem akademik hem de ku-

mak üzere ders içerikleri tanımlanmıştır. Ancak salt dil öğretimine yönelik hazırlanan ders içeriklerinin alandaki ihtiyaçları karşılamak için yeterli olup olmadığı tartışılmaya muhtaç bir konudur. Çünkü çok yönlü ve bileşenli olması gereken dil politikaları çerçevesinde hedeflenecek üst amaçlar için bu çalışmalar tek başına yetersiz kalacaktır. Sadece öğrenme-öğretme süreçlerinin planlanması hedeflenen dil politikalarıyla beklenen sonuçların elde edilmesine güçlü bir etkiye sahip olmayacaktır. Söz konusu çalışmalar çok bileşenli dil politikalarının sadece bir tabakasını ikmal edecek nitelik ve içeriktedir. Bugün uluslararası ölçekli dil ve eğitim politikaları kapsamında Türkçenin yabancı dil olarak öğretimi alanını şekillendirerek olumlu öğrenme çıktılarının ortaya çıkmasını sağlaması beklenen birçok programda akademik çalışma devam etmektedir. Bu çerçevede eldeki verilere göre 16 üniversitede tezli yüksek lisans; 4 üniversitede tezsiz yüksek lisans; 2 üniversitede doktora programı olmak üzere 22 üniversitede YTO lisansüstü programı bulunmaktadır. Ayrıca Türkçe eğitimi lisans programlarında iki dönemlik ders tanımları yer almaktadır. Lisans programlarındaki iki dönemlik dersin lisansüstü programlar için etkin bir hazırlık oluşturması beklenmemelidir. Çünkü sadece kuramsal ve kavramsal çerçeveden müteşekkil bu ders içerikleri daha üst düzeyde bilgi ve strateji üretimi için yeterli temeli inşa edememektedir. Lisans programında tanımlanan dersleri besleyecek disiplinler arası bir yaklaşımla yapılandırılacak seçmeli ders içerikleri programlara dâhil etmek suretiyle bu eksiklik kısmi olarak giderilebilir. Özellikle uluslararası ilişkiler, tarih, kültür bilimi (kültürel antropoloji, etnografya vb.) teknoloji, Türkoloji gibi disiplinlerde alana yönelik oluşturulacak ders içerikleri farklı bakış açılarının oluşmasına önemli bir katkı sağlayacaktır. Başka bir yöntem ise nesnel ölçütlerle

belirlenecek birkaç üniversitede bağımsız bir lisans programının ihdas edilmesiyle uzun vadeli hedefleri gerçekleştirmek için geçerli ve güçlü bir planlama yapılması düşünülebilir. Bugün Türkiye'nin Afrika, Afganistan, Suriye başta olmak üzere birçok ülke ve bölgeden yoğun göç kabul eden bir ülke olması sebebiyle yurt içinde de çok kültürlü öğrenme ortamlarının oluşması bu türden planlamayı ileriye yönelik olarak zorunlu kılmaktadır. İlkokuldan itibaren kendi akranlarıyla sosyalleşmeye başlayan genç göçmen nüfusun sosyopsikolojik açıdan sağlıklı bireyler olarak topluma dâhil olmasında dil öğretimi önemli bir pedagojik boyutu teşkil etmektedir. Kültürlerarası pedagojide önemli bir araç işlevi gören dil öğretiminin tam olarak planlanamaması, gelecekte öngörülemeyen olumsuz sosyolojik gelişmelerin ortaya çıkmasına neden olacaktır. Geniş kapsamlı hazırlanacak bir dil politikasının ve bu politika eksenli uygulanacak stratejilerin akademik faaliyetleri de yönlendirecek değişkenleri de içermesi beklenmelidir.

Kültürel diplomasinin etkin ve etkili bir şekilde yürütülmesindeki birincil işleve sahip unsurlardan birinin de dil olması, dil politikalarının ilke ve standartları açık belirlenmiş bir çerçevede çok yönlü bir şekilde yapılandırılmasını elzem kılan sebeplerden biridir. Kültürel diplomasiyi etkin bir şekilde ülkemiz adına uluslararası platformlarda yürütmek amacıyla kurulmuş Yunus Emre Enstitüsü, bugün 45 ülkede 58 şubeye faaliyetlerini yürütmektedir. Aynı zamanda Türkoloji projesinin de hamiliğini yürüten Yunus Emre Enstitüsü, yurt dışındaki Türkçe kurs faaliyetleri ve bu minvalde üretilen ders materyalleri, ölçme-değerlendirme araçları ile Türkçeye etkin bir şekilde hizmet etmektedir. Bu alandaki yenilikçi projeleri de önemli ölçüde destekleyen Enstitü, yakın zamanda uluslararası standartlarda Türkçe öğretime yönelik akredite

edilmiş ölçme ve değerlendirme sistemini de yine alanın hizmetine sunmaya hazırlanmaktadır. Aslında önemli bir sorun olan standart sağlama konusu da ölçme ve değerlendirme kapsamında kısmi olarak giderilecektir. Türkçenin yabancı dil olarak öğretimi alanında ölçme ve değerlendirme, ikmal edilmesi gereken önemli boyutlardan birini teşkil etmektedir. Çünkü öğretim süreçlerinin bir standarda kavuşturulmasında önemli bir işleve sahip olan bu boyut, frankofon topluluklardaki Fransızca öğretimi denetleyen CIEP gibi müstakil bir kuruluş tarafından Türkçenin öğretildiği ve konuşulduğu her bölgede öğretim süreçlerinin sağlıklı yürütülüp yürütülmediğini denetleyen bir yapı tarafından takip edilmelidir. Dünyada öğretilen diller arasında beşinci sırada yer alan Türkçenin, bu tür organizasyonlarla daha etkin ve güçlü bir konum kazanacağı aşikârdır. Ayrıca böyle güçlü bir yapı, bu minvalde yürütülen politikaların sürdürülebilir olmasına, resmî kurum ve sivil toplum kuruluşlarınınca yürütülen faaliyetler için anlamlı veriler elde edilmesine katkı sağlayacaktır.

Millî Eğitim Bakanlığı tarafından yürütülen BÖP'ün faaliyetleri, 6 Nisan 2010 tarihinde daha geniş kapsamda kurulan Yurt Dışı Türkler ve Akraba Toplulukları Başkanlığına (YTB) devredilmiştir. YTB; sadece Türkiye'de, Türkiye bursları çerçevesinde yükseköğrenim görecektik uluslararası öğrencileri seçme, yerleştirme ve bu çerçevede faaliyet gösteren kurumların koordinasyonu göreviyle değil, yurt dışındaki vatandaşlarımızın sosyokültürel ihtiyaçlarını belirleme, karşılama ve bunlara yönelik sosyokültürel politikalar üretme; soydaş ve akraba topluluklara yönelik sosyokültürel faaliyetler gerçekleştirme ve tüm bu kapsamda gerçekleştirilen ulusal ve uluslararası projeleri destekleme gibi oldukça geniş eylem alanına sahip bir kuruluş olarak ön plana çıkmıştır. Aslında YTB'nin sayılan bütün bu faaliyetlerinin

merkezinde dil ve kültür politikaları yer almaktadır. İçinde bulunduğumuz çağın temel bilimsel yaklaşımlarından biri olan farklı disiplinlerin bakış açılarıyla üretilmiş bilgi ve verilere bu tür faaliyet alanlarında daha çok ihtiyaç duyulmaktadır. YTB'nin bu noktada akademik çevrelerden önemli bir destek beklentisi içerisinde olduğu söylenebilir. Güçlü idari organizasyonlar, güçlü akademik bakış açılarıyla hedeflerine daha hızlı ve kolay ulaşabilir. Başkanlık kendi faaliyet alanlarına yönelik, akademik bakış açısıyla üretilmiş bilgi ve verileri içeren olumlu çıktılarını somut bir şekilde görebildiği projelere de önemli mali destekler sağlamaktadır. Bugün YTB, özellikle burslu öğrenci seçimlerimde akademik yeterlik ve akademik başarıyı esas alan ölçütler esasında bir üst düzeye çıkmıştır. Daha çok öğrenci yerine daha nitelikli öğrenci etrafında gelişen bu bakış açısı, YTB'nin iş birliği içinde olduğu kurumların da benzer bakış açılarını geliştirmeleri ve bu bilinçle gelecek hedeflerini planlamalarıyla zenginleşip istenilen başarı sağlanacaktır.

Yurt dışında örgün ve yaygın eğitim hizmetleri vermek ve geliştirmek amacıyla okullar açmak; bu kurumlarda görev alabilecek öğretmenleri yetiştirmek; bilimsel araştırmalar ve AR-GE çalışmaları yapmak; öğretim materyalleri ve metotlar geliştirmek, amacıyla 2016 yılında 6721 Sayılı Kanun'la kurulan Türkiye Maarif Vakfı, Türkçenin uluslararası sahada yabancı dil olarak öğretimi güçlü kılacak ve yaygınlaştıracak öncü kuruluşlarından biridir. Bugün, Türkçenin yabancı dil olarak öğretimi alanındaki önemli sorunlardan biri olarak kabul edilen "Türkçenin Yabancı Dil Olarak Öğretim Programı"-nın farklı alan uzmanlarından oluşan geniş kapsamlı bir heyet tarafından hazırlanarak yürürlüğe konulmasını sağlayan Türkiye Maarif Vakfı, yine bu program temelinde Türkçe öğretimine yönelik ana ve yardımcı ders materyalleri geliş-

tirmektedir. Söz konusu program sadece Maarif Vakfına bağlı okullarda Türkçe öğrenimi görecektir öğrencilere yönelik değil, yurt içinde yaygın veya örgün eğitiminde Türkçe öğrenimi görecektir çeşitli yaş ve öğrenim kademesindeki dil öğrencilerine yönelik esnek bir programlama ile yapılandırılmıştır. Bu kapsamda özellikle örgün eğitim kurumlarında böyle bir programa duyulan ihtiyaç, Cumhurbaşkanlığı ve Millî Eğitim Bakanlığı uhdesinde yürütülen Suriyeli Çocukların Türk Eğitim Sistemine Entegrasyonu Projesi (PIKTES) kapsamındaki çocuklar başta olmak üzere örgün eğitime devam eden mülteci çocukların yararlanması için Türkiye Maarif Vakfı ile Millî Eğitim Bakanlığı arasında 11.11.2019 tarihinde bir protokol imzalanmış ve mevcut programın Bakanlık tarafından yürütülen PIKTES Projesi başta olmak üzere yurt içi ve yurt dışı örgün/yaygın eğitimde yabancılara Türkçe öğretimi uygulamalarında kullanılması taraflarca kabul edilmiştir (Balci, Melanlıoğlu 2020:176). Talim ve Terbiye Kurulu tarafından onaylanan program, Türkçenin yabancı dil olarak öğretilmesine yönelik Türkiye Cumhuriyeti tarihinin ilk resmî ulusal programı olma hüviyetini de kazanmıştır. İleride, alanda ortaya

çıkacak ihtiyaç ve gelişmeler göz önüne alınarak güncellenebilir bir nitelikte yapılandırılan söz konusu program bugün önemli bir ihtiyacı karşılamaktadır.

4. Yarin (Olgunlaşma)

Türkçenin ikinci veya yabancı dil olarak dünyada öğretilmesine yönelik son otuz yılda çeşitli resmî veya sivil kurum ve kuruluşların dünyadaki sosyopolitik, sosyo-kültürel hareketlilikler çerçevesinde gerçekleştirdiği faaliyetler; üniversitelerde yapılan akademik çalışmalar gerek uygulamada gerekse de yöntemsel olarak ciddi bir birikim sağlamıştır. Artık bu alana ilişkin dile getirilen sorunlar veya eksikliklerde de alan uzmanlarınca bir mutabakata varıldığı gözlemlenmektedir. Sadece sorunlarda değil aynı zamanda bu sorunlara yönelik çözüm önerilerinde de bir mutabakat olduğu söylenebilir. Bu konuda son zamanlarda yapılan geniş kapsamlı çalışmalardan biri olarak kabul edilebilecek Umut Başar'ın "Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretimi Politikası Nasıl Olmalıdır?" başlıklı yazısında mesele bütün boyutlarıyla betimlenerek analiz edilmiş ve bazı öneriler geliştirilmiştir. Bu önerilerden bazılarını şu şekilde sıralamak mümkündür:

- Profesyonel bir şekilde yabancılara Türkçe öğretebilmek için Yükseköğretim Kurulu (YÖK) tarafından eğitim fakültelerinde yabancılara Türkçe öğretmeni lisans programının açılmasına müsaade edilmelidir.

- Yine Yükseköğretim Kurulu (YÖK) tarafından yabancılara Türkçe öğretimi bir doçentlik başvuru alanı olarak tanımlanmalıdır.

- Hâlihazırda muhtelif üniversitelerdeki yabancılara Türkçe öğretimi lisansüstü programlarına giriş şartları gözden geçirilmelidir.

- Yabancılara Türkçe öğretiminin usul ve esasları güncel gelişmeler ve dünyadaki dil öğretim uygulamaları bir komisyon tarafından tespit edilmeli ve tavsiye niteliğinde bütün dil merkezlerine gönderilmelidir.

- Yabancılara Türkçe öğretiminde bölgesel uzmanlığın sağlanabilmesi adına ülke profili çalışmaları yapılmalı ve öğretim elemanlarının Türk dilliler, Slav dilliler, Fars dilliler, Arap dilliler vb. gruplar üzerinde uzmanlaşmasının önü açılabilir.

- Yabancılara Türkçe öğretenlerin bir araya gelerek tecrübe aktarımında bulunabilecekleri mesleki örgütlenmelerin kurulması oldukça önemlidir. (Başar 2020:46-47).

Bu ve benzeri birçok çalışma tarandığında tespit edilen eksiklik ve aksaklıklar; bunlara ilişkin geliştirilen öneriler birbiriyle örtüşmektedir. Artık bu alana yönelik yetkin ve sesi gür, ortak bir aklın varlığından söz edilebilir. Sadece bu ortak aklın, devletin en üst düzeyinde etkin bir işlevle temsil edilmesini sağlayacak mekanizmanın oluşturulması yönünde son bir adıma ihtiyaç vardır. Yarın perspektifimizle ilgili bugünden yapmamız gereken önemli hususlardan birisi de mutabık kalınan sorunlar ve bunlara yönelik geliştirilen öneriler etrafında teşkil edilecek bir strateji belgesi ve yetkin bir eylem planını harekete geçirmek olmalıdır. Bu stra-

teji belgesi ve eylem planının temel ilkeleri, farklı disiplinlerden teşkil edilecek bir bakış açısıyla belirlenmelidir. Öncelikle avantajlı ve dezavantajlı olduğumuz bölgeler ve hedef kitleler tespit edilmelidir. Ayrıca sadece yurt dışında değil son yıllarda (Türkistan, Güney Asya, Afrika, Orta Doğu) yoğun göç alan bir ülke olmamız nedeniyle yurt içini de bu strateji belgesine dâhil etmemiz gerekmektedir.

Bugün büyükşehirlerde oluşan göçmen veya mülteci mahalleleri; çok kültürlü, çok dilli sınıflar bu durumun en önemli gerekçesi olarak kabul edilebilir. Toplum yapısını oluşturan temel dinamikler üzerinde ileriye yönelik ciddi etkileri olabilecek bu sosyolojik durumun iyileştirilmesinde, okulda sosyalleşen bireylerin toplumsal kimlik ve benlik algıları; evrensel ve yerel değerleri sentezleyebilme yetileri ve buna göre sosyal davranışlar gerçekleştirmeleri önemli rol oynayabilecektir. Bu açıdan kültürlerarası pedagoji, kültürlerarası etkileşim stratejilerinde öğreticilerin pedagojik yeterliliklerini geliştirecek, öğrenme ortamlarında hedef kitlenin öğrenme ve kültürlenme süreçlerini daha güçlü kılacak planlamalar, bu strateji belgesinin temel pedagojik ilkelerini oluşturmalıdır. Bu hedef kitleye yönelik gerçekleştirilecek Türkçe öğretimi de bu temel ilkelerle bütünleşecek nitelikte olmalıdır. Bu sebeple hazırlanacak strateji belgesinin temel çerçevesi: Tarihî ve kültürel perspektif; jeopolitik ve jeokültürel sınırlar; sosyopolitik, sosyokültürel hareketlilikler; teknoloji ve iletişim; göç ve eğitim; ölçme-değerlendirme; kamu ve uluslararası diplomasi; kültürel diplomasi gibi ana başlıklar etrafında Türkoloji (tarih, filoloji), uluslararası ilişkiler, kültürel antropoloji, iletişim, mühendislik (teknoloji) gibi disiplinlerin bakış açılarıyla oluşturularak Türkçenin yabancı/ikinci dil olarak öğretiminin amaç, araç ve işlevleri temel standartlar ekseninde belirlenmelidir. İçinde bulunduğumuz "Dünya Dili Türkçe" yılını otuz yıllık uygulama eksenli

bir birikimle daha anlamlı, kalıcı kılarak yarının bakış açılarını oluşturacak yaklaşımlar ancak bu çerçevede geliştirilebilecek bir yapıyla sağlanabilecektir.

5. Sonuç

Çoğul göstergeler sistemi olan kültürün etkin ve belirgin göstergesi dildir. Dil aynı zamanda bir karar verme ve iletişim süreci olan bireysel ve toplumsal müzakere sürecini de birey-birey, birey-toplum arasında yürüten, şekillendiren temel göstergeler dizgesidir. İçinde bulunduğumuz dijital iletişim çağında kültürlerin karşılaşmasında ve bu karşılaşmada tarafların zihinsel ve bilişsel çerçevede sağlıklı bir müzakere süreci yürüterek kendilerini doğru tanımlayabilmelerinde dil etkin bir işlev üstlenir. On dokuzuncu yüzyılda romantik milliyetçilik akımıyla birlikte kültürel kimliklerin tanımlanıp ulus devlet inşaa sürecinde önemli bir rol üstlenen dil ve kültür politikaları, içinde yaşadığımız çağın gerekleri doğrultusunda farklı boyutlar kazanmıştır. Bu yönde yürütülen politikaların en önemli ayaklarından birini de dil öğretimi oluşturmaktadır. Bir dilin öğrenimine yönelik oluşan eğilimlerin nedenleri çeşitlendirmek mümkündür. Ancak bu nedenlerden ekonomik sosyopolitik ve sosyokültürel boyut diğer nedenlere oranla daha ön plana çıkmaktadır.

Gerek kültürel diplomasinin gerekse de diaspora çalışmalarının sağlıklı ve etkin bir şekilde yürütülmesinde merkezî araç konumundaki dil öğretimini; sosyoloji, tarih, uluslararası ilişkiler, sanat tarihi, sanat, psikoloji, iletişim gibi disiplinler arası bir bakış açısıyla yapılandırarak bir üst aklın varlığına ihtiyaç duyulmaktadır. Bu üst akıl marifetiyle oluşturulacak strateji belgesi ve eylem planında temel ilke ve stratejiler doğrultusunda bölge, kültür odaklı hedef kitleler belirlenerek ihtiyaç analizleri, ilgiler tespit edilerek nitelik ve nicelik eksenli politikalar üretilmelidir. Söz konusu gelişmeler, Türkçeye yönelik politika ve gelecek perspektiflerinin yeniden ele alınmasında

sorumluluk üstlenebilecek karar mercilerinin disiplinler arası bir yaklaşımla teşkil edilmesi gerekmektedir.

İçinde bulunduğumuz son otuz yıllık zaman diliminde Türkçenin uluslararası alanda öğrenilen diller arasında beşinci sırada bulunmasının temel nedenleri, sosyopolitik ve sosyokültürel boyutlarla izah edilebilir. Bu boyutları iyi analiz edebilecek ve bu analizden elde edilen verilere göre Türkçe öğretiminin uzun vadeli planlamasını gerçekleştirecek yukarıda sözü edilen yapılara daha fazla ihtiyaç duyulacaktır. Mevcut akademik birikimler ve kurumsal yapılar bunu planlayacak ve sürdürülebilir bir sistem hâline dönüştürebilecek deneyimlere sahiptir. Sadece bu birikimleri merkezi bir çatı altında toplayıp ortak akılla temel ilkeleri belirleyecek bir strateji belgesi ve eylem planına ihtiyaç vardır.

KAYNAKÇA

- Balcı Mustafa, Melanlıoğlu Deniz (2020). "Türkçenin Yabancı Dil Olarak Öğretimi Programı Üzerine", Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi (KÜSBD), Cilt 10, Sayı 2: 173-198
- Başar, Umut (2020), "Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretimi Politikası Nasıl Olmalıdır?", Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretimi -Politika, Program, Yöntem ve Eğitim-, PEGEM Akademi:29-6.
- Dok, Birol (2009). " Türkiye'nin Gururu: Büyük Öğrenci Projesi", Türk Yurdu Dergisi, S.260: 77-78.
- https://www.tika.gov.tr/tr/duyuru/turkoloji_projesi_tek_elde_toplaniyor-9343/ 20 Eylül 2011 Salı
- Özbay Murat, Bahar Mehmet Ali (2016). "Türkçenin Yabancı Dil Olarak Öğretiminde Uzmanlık Sorunu", Aydın TÖMER Dergisi, S.1:1-29.